

1929

9 Crisis door speculatie en windhandel

Beurskrach Wall Street

Investeerdere en aandeelhouders in paniek voor het beursgebouw in New York.

Op 24 oktober 1929 werd de wereld opgeschrikt door de beurskrach in New York, veroorzaakt door verregaande speculatie en windhandel in de jaren daarvoor. Op 22 oktober begon het economische kaartenhuis ineens te storten en tekende zich al een scherpe koersdaling van de aandelen af. Twee dagen later brak paniek uit en belandden de koersen in een vrije val. Naar verluidt gingen op die dag enorme aandelenpakketten van de hand voor een paar stuivers, met moeite verkocht aan toevallig passerende loopjongens in het beursgebouw.

De krach vormde het beginpunt van een ongekend diepe economische crisis op wereldschaal. Hier te lande leek het er aanvankelijk op dat de ernstige gevolgen van deze depressie aan ons voorbij zouden gaan. Niets bleek minder waar. In het tweede crisisjaar werd al duidelijk dat Nederland zich niet zou kunnen onttrekken aan de wereldcrisis. Sterker nog, in Nederland waren de gevolgen langduriger en heviger dan in omliggende landen. In de jaren dertig zag de overheid zich dan ook gesteld voor grote problemen als prijsdalingen, stagnerende economie en dramatisch hoge werkloosheid. Nederland moest zich aanpassen aan de gewijzigde economische wereldstructuur en zich instellen op een lager welvaartsniveau. Loondalingen en bezuinigingen werden onvermijdelijk. De vele werklozen moesten één- of tweemaal daags hun stempelkaart in hun gemeente, bij hun vakbondssecretaris of in aparte stempellokalen laten afstempelen. Dit om te voorkomen dat ze een zwart baantje zouden aannemen om hun schamele 'steun' aan te vullen. Die uitkering werd bewust laag gehouden (anders zouden arbeiders maar lui worden, was de redenering), net genoeg voor de huur en een eenvoudige maaltijd.

Door de op aanpassing gerichte overheidsbeleid zakte het bedrijfsleven – toch al ernstig verzwakt door de depressie – in de crisisjaren verder weg. De snel verslechterende omstandigheden en de roep van maatschappelijke groeperingen om maatregelen, maakten dat de regering haar principiële terughoudendheid op sociaaleconomisch terrein noodgedwongen verliet. Er kwam een uitgebreid pakket aan steun- en crisismaatregelen, met name gericht op de landbouw. Deze aanpassingsbeleid kenmerkte de jaren dertig en bepaalde hoeveel ruimte er was voor andere maatregelen op sociaaleconomisch terrein.

De doeltreffendheid van het overheidsbeleid stond al tijdens de crisis ter discussie. Kritiek was er vooral op het gevoerde monetaire beleid van de kabinetten-Colijn (1933-1939). Dit was gericht op handhaving van de gouden standaard – een vaste

verhouding tussen de gulden en het goud – en de politiek van de sluitende begroting. Het grote strijdpunt vormde het wel of niet devalueren van de gulden, oftewel het loslaten van de gouden standaard. Colijn was daartoe niet bereid, en vond dat devaluatie onder alle omstandigheden moest worden afgewezen. In het parlement ontstond zelfs een kleine rel omdat hij de voorstanders van devaluatie 'onvaderlandslievende schobbers' had genoemd. In 1936 liet de regering deze politiek schoorvoetend varen. De regeringen van Frankrijk en Zwitserland, samen met Nederland de enige overgebleven goudbloklanden, besloten de goudpariteit niet langer te handhaven. De Nederlandse regering kon toen niet achterblijven en besloot de gouden standaard te verlaten.

Het Verbond van Nederlandsche Werkgevers, voorloper van het latere VNO, was geen voorstander van devaluatie. Dat zou namelijk het vertrouwen in de economie ondermijnen. Meer heil zag het verbond in verdere verlaging van lonen en lasten om de kosten te drukken. 'Alleen door de tering naar de nering te zetten zal ons land er weer bovenop kunnen komen. [...] Het wachten op een opleving heeft geen doel: wij zullen ons een bestaansmogelijkheid, een levenspeil moeten scheppen, dat in overeenstemming is met de huidige omstandigheden. [...] Dat dit peil lager ligt dan 1929 weet een ieder, maar wat niet overal beseft wordt, is dat het voor velen nog heel wat lager zal moeten liggen dan het peil van thans.' De juistheid van de 'Colijnse politiek' was onderwerp van menig discussie. Feit is dat vrijwel overal in de wereld het dieptepunt van de depressie rond 1932/1933 lag, terwijl in Nederland de recessie zich toen juist verdiepte.

Werkloze banketbakker zoekt werk in Twello (1935).